

INGLIZCHA KOLLOKATSIYALARNING LINGVOMADANIY
XUSUSIYATLARI (JON GRINNING "YULDUZLAR AYBDOR" ROMANI
MISOLIDA)

Alixodjayev Shoxruxbek Xabibulla O'g'li

Gmail: shokhrukhxabibullayevich@gmail.com

+998916019977

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz tilidagi kollokatsiyalarning lingvomadaniy xususiyatlari Jon Grinning "Yulduzlar aybdor" romani misolida tahlil qilinadi. Kollokatsiyalar – bu odatda birga ishlatiladigan soʻz birikmalari boʻlib, ular nafaqat semantik maʼno, balki madaniy qadriyatlar, tarixiy kontekst va milliy oʻziga xosliklarni ham ifodalaydi. Roman matnida uchraydigan "Okay? Okay." yoki "The world is not a wish-granting factory" kabi iboralar oʻzida chuqur madaniy va hissiy maʼnolarni mujassam etgan. Maqolada bu iboralar tahlil qilinarkan, ularning tarjima jarayonidagi oʻrni ham yoritiladi. Xulosa sifatida, kollokatsiyalarni lingvomadaniy yondashuv orqali oʻrganish nafaqat tilshunoslik, balki tarjima nazariyasi va chet tilini oʻrganishda ham muhim ahamiyatga ega ekani taʼkidlanadi.

Kalit soʻzlar: kollokatsiyalar, lingvomadaniyat, Jon Grin, metafora, tarjima, frazeologiya, idiomalar, madaniyat, kontekst, semantika, ingliz tili, adabiyot, muloqot

Kirish: Til insoniyat madaniyatining ajralmas qismi boʻlib, u orqali jamiyatning madaniyati, urf-odatlar va qadriyatlari ifodalanadi. Ingliz tilida keng qoʻllaniladigan kollokatsiyalar (yaʼni, muayyan soʻzlarning birgalikda ishlatilishi) tilning lingvomadaniy xususiyatlarini oʻrganishda muhim vosita hisoblanadi. Kollokatsiya lingvistik tushuncha sifatida ikki yoki undan ortiq soʻzning doimiy va odatiy ravishda birgalikda ishlatilishini anglatadi. Masalan, ingliz tilidagi "make a decision" va "do homework" kabi iboralar odatiy kollokatsiyalardir. Bu iboralar boshqa soʻz birikmalari bilan almashtirilganda, masalan, "do a decision" yoki "make homework", gʻalati yoki grammatik jihatdan notoʻgʻri boʻlib tuyuladi. Kollokatsiyalar odatda intuitiv ravishda oʻrganiladi va ular grammatika qoidalariga tayanishdan koʻra amaliy tajribaga asoslanadi.

Asosiy qism: Ingliz tilidagi kollokatsiyalar koʻpincha inglizcha madaniyat va turmush tarzi bilan bogʻliq boʻladi. Masalan, "break the ice" iborasi tanishuv yoki muloqotni boshlash

uchun foydalaniladi va bu ibora ingliz jamiyatidagi ijtimoiy muomala me'yorlarini aks ettiradi. Bu kabi iboralar o'sha jamiyatning kommunikativ ustuvorliklarini ochib beradi.

Ingliz tilida foydalaniladigan ko'plab kollokatsiyalar tabiiy muhit yoki tarixiy jarayonlar bilan bog'liq. Masalan, "spill the beans" (sirni oshkor qilish) iborasi tarixiy ildizlarga ega bo'lib, qadimgi davrlardagi ovoz berish jarayonlariga ishora qiladi. Shuningdek, "hit the hay" (uxlash uchun yotmoq) kabi iboralar agrar jamiyat turmush tarzi bilan bog'liqdir.

Ba'zi kollokatsiyalar milliy an'analar va urf-odatlarini ifodalaydi. Masalan, "keep a stiff upper lip" iborasi inglizlarning qiyinchiliklarga bardoshli va sovuqqon munosabatini ko'rsatadi. "A piece of cake" (o'ta oson ish) kabi iboralar esa inglizcha hazil va quvnoq turmush tarzining aksidir.

Turli madaniyatlarda o'xshash tushunchalar uchun turli kollokatsiyalar ishlatiladi. Masalan, ingliz tilidagi "time flies" (vaqt tez o'tadi) iborasi vaqtni qushga qiyoslaydi, boshqa madaniyatlarda esa vaqtni suvga yoki shamolga o'xshatish mumkin.

Kollokatsiyalarni matnlar va real hayotiy kontekstlarda o'rganish ularni yaxshi tushunishga yordam beradi. Film, kitob va podkastlarni tinglash orqali ularni tabiiy ravishda o'zlashtirish mumkin.

Maxsus lug'atlar orqali eng keng tarqalgan kollokatsiyalarni o'rganish chet tilini o'rganayotgan shaxsga katta foyda keltiradi. Kollokatsiyalarni o'rganishda yozma va og'zaki mashqlar muhim ahamiyatga ega. Til o'rganuvchilar uchun maxsus tayyorlangan topshiriqlar va interaktiv dasturlar orqali o'z bilimlarini mustahkamlash mumkin.

Kollokatsiyalarni o'rganish nafaqat tilshunoslik uchun, balki chet tilini o'rganayotganlar uchun ham muhimdir. To'g'ri kollokatsiyalardan foydalanish tilni yanada tabiiyroq va ravonroq qilishga yordam beradi. Bundan tashqari, kollokatsiyalarni o'rganish til o'rganayotgan shaxsning o'sha til madaniyatini chuqurroq tushunishiga imkon beradi. Ular orqali tinglovchi yoki o'quvchi ma'lumotni yanada aniq va samarali qabul qiladi.

Ingliz tilidagi kollokatsiyalar nafaqat lingvistik balki lingvomadaniy hodisa sifatida ham katta ahamiyatga ega. Ular orqali madaniy qadriyatlar, tarixiy voqealar va milliy o'ziga xosliklar ifodalanadi. Shu sababli, kollokatsiyalarni lingvomadaniy nuqtai nazardan o'rganish tilshunoslik va madaniyatshunoslik uchun muhim yo'nalishlardan biridir. Kelgusida kollokatsiyalarni yanada chuqur o'rganish uchun madaniyatlararo taqqoslash usullaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Ma'lumki, har bir xalq madaniyatida o'ziga xos xususiyatlar mavjud bo'lib, ular madaniyatlararo tafovutlarni, ya'ni farqli jihatlarni namoyon etadi hamda tarjima jarayonida tarjimonga qiyinchiliklar tug'diradi. Jon Grinningning "Yulduzlar aybdor" (The Fault in Our Stars) romani zamonaviy adabiyotning yorqin namunalari qatoriga kiradi. Ushbu asar nafaqat sevgi va o'lim kabi abadiy mavzularni aks ettiradi, balki ingliz tilidagi lingvistik va madaniy xususiyatlarning boyligini ham ko'rsatadi. Roman kollokatsiyalar, ya'ni so'zlarning odatiy birikmalari orqali muhim semantik yukni yetkazadi. Biz roman kontekstida ishlatilgan kollokatsiyalarning lingvomadaniy xususiyatlarini tahlil qilishga va ularning madaniyat, his-tuyg'ular, va til o'rtasidagi o'zaro bog'liqligini ochib berishga harakat qilamiz.

Kollokatsiyalar – bu so'zlarning tabiiy birikmalari bo'lib, ular birgalikda ishlatilganda ma'lum bir konnotatsiyani hosil qiladi. Masalan, ingliz tilidagi "make a decision"¹ iborasi o'zbek tilida "qaror qabul qilish" deb tarjima qilinadi, lekin bu iborani "do a decision" shaklida ishlatish noto'g'ri hisoblanadi. Kollokatsiyalar nafaqat tilning semantik jihatlarni, balki madaniy qadriyatlarni ham aks ettiradi.

Jon Grinning romanida ishlatilgan kollokatsiyalar bir qator madaniy va lingvistik xususiyatlarni o'zida mujassam etgan. Bu iboralar personajlarning hissiy holatlarini, dunyoqarashlarini va jamiyatning hayotga bo'lgan munosabatini ifodalaydi.

Jon Grinningning "Yulduzlar aybdor" (The Fault in Our Stars) romanidagi inglizcha kollokatsiyalarning lingvomadaniy xususiyatlarini tahlil qilish, asarda ishlatilgan iboralarning madaniy kontekstini, ularning til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqligini tushunishga yordam beradi. Quyida ba'zi kollokatsiyalar va ularning lingvomadaniy xususiyatlarini misollar bilan tahlil qilamiz:

1. "Okay? Okay."²

Tavsif: Ushbu ibora asarda Augustus va Hazel o'rtasidagi muloqotda muhim rol o'ynaydi. "Okay? Okay." iborasi ularning sevgi va sadoqat ramziga aylanadi.

Lingvomadaniy tahlil: Ingliz tilidagi "okay" so'zi qisqalik va soddalik bilan bir-birini tushunishni va rozi bo'lishni anglatadi. Bu ibora ingliz madaniyatidagi muloqotda qisqa, aniq va hissiy jihatdan qulay ifodani qadrlashni aks ettiradi.

Kontekst: Roman davomida bu kollokatsiya ularning sevgi hikoyasini yodda qolarli va hissiy jihatdan kuchli qilgan belgiga aylanadi.

¹ Green J. The Fault in Our Stars. New York: Penguin Group. – 2012. – 158 p.

² Green J. The Fault in Our Stars. New York: Penguin Group. – 2012. – 129 p.

2. "Some infinities are bigger than other infinities."³

Tavsif: Matematik metafora shaklida bo'lgan ushbu ibora Hazelning dunyoqarashini ifodalaydi. U cheksizlik tushunchasini hissiy va falsafiy nuqtai nazardan ko'rib chiqadi.

Lingvomadaniy tahlil: Ingliz madaniyatida ilmiy va abstrakt tushunchalarni kundalik hayotdagi tuyg'ularni ifodalashda ishlatish keng tarqalgan. Bu ibora ilm-fan va his-tuyg'ularning uyg'unligini ko'rsatadi.

Misol: Hazel cheksizlik haqida gapirarkan, bu inson hayoti qisqaligiga qaramay, unda katta qiymat va ma'no borligini ta'kidlaydi.

3. "The world is not a wish-granting factory."⁴

Tavsif: Bu ibora Augustusning hayot haqidagi kinoyaviy mulohazasi sifatida aytiladi.

Lingvomadaniy tahlil: Bu ibora ingliz tilidagi amaliy hayotiylikni aks ettiradi. G'arb madaniyatida hayotni real qabul qilish, undagi qiyinchiliklarni tan olish va idealizmdan uzoqlashish ko'pincha qadrlanadi.

Kontekst: Ushbu ibora inson hayotining murakkabligini va hamma istaklar ham amalga oshmasligini eslatadi.

4. "Funeral for the living."⁵

Tavsif: Augustus Hazel uchun o'zining tirikligida "janoza marosimi" tashkil qiladi.

Lingvomadaniy tahlil: G'arb madaniyatida o'lim va uning atrofidagi ritualar muhim o'rin tutadi. Bu ibora marosimning yangi va noan'anaviy talqinini ko'rsatadi, bunda o'limga nisbatan hissiy tayyorgarlik ko'zda tutiladi.

Kontekst: Ushbu g'oya asarda yashash va o'lishning hissiy tomoni haqida chuqur fikr yuritishni ta'minlaydi.

Xulosa: Badiiy tarjimada lingvomadaniy yondashuv to'g'risida so'z borganda, birinchi o'rinda asl matnni tarjima matniga imkon qadar to'liq va to'kis holatda tarjima qilishni aytamiz. Ammo har qanday matnning lingvistik o'ziga xosligi bo'ladi. Agar tarjimon bu uslub va yo'nalishlarni tarjimada qo'llay olmasa, tarjimada muqobilik saqlanmaydi va bu tarjimonning o'z ijodiy ishiga aylanib qoladi. Shuning uchun ham tarjimonlar matnlarni to'liq tarjima metodlari va uslublaridan foydalangan holda tarjima qilishlari kerak. Chunki lingvomadaniyatning o'rni badiiy tarjimada nihoyatda beqiyosdir. Umuman,

³ Green J. The Fault in Our Stars. New York: Penguin Group. – 2012. – 96 p.

⁴ Green J. The Fault in Our Stars. New York: Penguin Group. – 2012. – 88 p.

⁵ Green J. The Fault in Our Stars. New York: Penguin Group. – 2012. – 118 p.

lingvomadaniyatga xos ko'nikma va bilimlarsiz tarjimon kutgan natijaga erisha olmaydi. Bu tabiiy. Lekin badiiy tarjimada leksik birliklarning lingvomadaniy aspektlarini hisobga olish tarjimadagi muvaffaqiyat uchun zarurdir. Tarjimonlar madaniyatlararo ko'prik yaratishda asosiy rol o'ynaydi, chunki ular nafaqat so'zlarni, balki madaniy tushunchalarni ham o'tkazadi. Tarjimadagi muvaffaqiyat, leksik birliklarning lingvomadaniy aspektlarini to'g'ri tushunish va ularni moslashtirishga bog'liqdir.

Jon Grinning romanidagi kollokatsiyalar ingliz tilining lingvistik va madaniy xususiyatlarini chuqur aks ettiradi. Bu iboralar orqali muallif o'quvchilarni sevgi, hayot va o'lim kabi universal mavzularda o'ylashga undaydi. Kollokatsiyalarning madaniy jihatlari ularning hissiy ta'sirini oshiradi va global miqyosdagi o'quvchilarga yaqin qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. МШ Бахриддинова. Роль художественного текста в обучении иностранному языку как источника культурной информации. Хорижий лингвистика ва lingvodidaktika Foreign Linguistics and ..., 2023
2. OG Ulashevna. A Brief History of Study of Kinship Terms. AMERICAN Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education 2, 91-93, 2024
3. ХУ Абсаламов. Ingliz tilida yozma nutq kompetentsiyasining tadqiqi. Международный журнал искусство слова 6 (4), 2023
4. Nida, Eugene A. Toward a Science of Translating. Brill Academic Publishers, 1964. 331 p.
5. OG Ulashevna. Classification of uzbek kinship terms. International scientific and practical conference proceeding. Exploring ..., 2024
6. Toury, Gideon. Descriptive Translation Studies and Beyond. John Benjamins Publishing, 1995. 368 p.
7. GU Ochilova. Teaching vocabulary to English for specific purposes (esp) students using communicative language teaching. Colloquium-journal, 57-58, 2021
8. Baker, Mona. In Other Words: A Coursebook on Translation. Routledge, 1992. 328 p.
9. Shunnaq, Abdullah. Issues in Arabic-English Translation with Reference to Collocations and Idioms. Jordan University Press, 1993. 245 p.
10. ZBM Gulnora Ulashevna Ochilova. The importance of teaching and learning vocabulary. International Scientific Research Journal (WoS), 1029-1033, 2022

11. AK Uchkunovich. Mastering the art of writing: skills, strategies, and success. Creativity and Intellect in Higher Education: International Scientific ..., 2023
12. MS Bakhridinova. Трудности интерпретации культурно-специфических слов при переводе художественного текста лингвокультурологического содержания». International scientific and practical conference "Philology, Methodology ..., 2024
13. OG Ulashevna. About the classification of kinship terms. International Conference humanistic role of language and literature in the ..., 2024.
14. Sadikova, B. (2024, November). Antinomy and Correlation in Italian Paremiology: Semantic Analysis. In Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit (pp. 124-126).
15. Nizomiddinova, S. N., & Maxmurovna, S. B. (2025). Lexical and semantic analysis of antonymic correlated Italian proverbs on friendship and love. Web of Scientists and Scholars: Journal of Multidisciplinary Research, 3(3), 21-25.